

Rafael Campalans: 75è aniversari de la seva mort

David Morlà Gómez
Jordi Suñé Morales

El polític català va morir prematurament ofegat a la platja de Torredembarra l'any 1933. El mes de setembre del 2008 vam publicar al diari El Punt un article que explicava com es van viure aquells moments. Aquí us oferim una versió revisada d'aquell text.

Fins avui sols teníem notícia de la mort de Campalans gràcies a un petit article de l'Emili Mercadé escrit ara fa 25 anys i poca cosa més. Gràcies a diferents notícies localitzades a la premsa de l'època, podem refer com es van viure els fets.

FUNDADOR DE LA USC

Rafael Campalans i Puig va néixer a Barcelona el 24 d'octubre del 1887. Va estudiar enginyeria industrial i el 1902, amb només 15 anys, va ser escollit president de l'Agrupació Escolar Robert on va destacar “por sus campañas catalanistas y obreristas”.¹ El 1914 Prat de la Riba li va encarregar l'organització dels Serveis d'Obres Públiques de la Mancomunitat de Catalunya. El 1917 va ser nomenat director de l'Escola del Treball i cap al 1918 es va afiliar a la Federació Catalana del PSOE.

¹ *La Cruz*, 10-9-1933.

El 1923 va contribuir a fundar la Unió Socialista de Catalunya (USC). Durant la dictadura de Primo de Rivera, Campalans va dimitir del seu càrrec a l'Escola del Treball en senyal de rebuig al nou règim.

A les eleccions del 12 d'abril del 1931 va ser escollit regidor de Barcelona per la candidatura presentada conjuntament per ERC i la USC. També va ser elegit diputat al Congrés (1931) i al Parlament de Catalunya (1932), on va exercir de conseller d'instrucció pública. Cal destacar que va pertànyer a la comissió redactora de l'Estatut de Núria i que va publicar alguns llibres de caire pedagògic sobre socialisme i catalanisme.²

UNA MORT PREMATURA

El destí va fer que Campalans tingués una mort prematura amb 45 anys d'edat i que, casualment, la platja de Torredembarra fos l'escenari de la tragèdia. Els fets se succeïren de la manera següent:

Rafael Campalans passava uns dies de vacances a l'estiu del 1933 amb la seva esposa i els seus dos fills. S'hostatjaven a casa d'un bon amic seu, el Sr. Francesc Xavier Pons Cubilles, corredor de la Banca Marsans de Barcelona, al xalet Santa Anna, al costat de la Casona del Carme.³ Les seves visites a Torredembarra eren habituals gràcies a l'amistat que va fer amb el masover de la finca de la Casona, el carrabiner José Páez Aguilar, casat a Baix a Mar.⁴ Malgrat les vacances, Campalans encara va tenir temps de donar una conferència sobre cooperativisme al Centre d'Esquerra Republicana de Torredembarra el 12 d'agost⁵ i de visitar el seu amic Miquel Mestre Avinyó.⁶

El dissabte 9 de setembre, cap a les dues del migdia, Campalans va decidir anar-se a banyar a la platja com ja havia fet altres vegades, malgrat que aquell dia les condicions meteorològiques no ho aconsellaven i la mar estava molt moguda. Poc més tard i, més o menys, a l'alçada del Racó de l'Art va ser on Campalans va començar a perdre el control. Les onades l'empenyeren violentament cap a les ro-

² *El socialisme i el problema de Catalunya* (pròleg de Gabriel Alomar). Barcelona: Biblioteca d'Estudis Socials, 1923. *Als joves. Paraules d'un socialista als estudiants de Catalunya*. Barcelona: Edicions de la Unió Socialista de Catalunya, 1931. *Hacia la España de todos. Palabras castellanas de un diputado por Cataluña* (pròleg de Gabriel Alomar). Madrid: Espasa-Calpe, 1932. *Política vol dir pedagogia*. Barcelona: Biblioteca d'Estudis Socials, Barcelona, 1933.

³ MERCADÉ JOSÉ, Emili (1988). "Caseta de l'Art – Càmping la Pineda", *Butlletí Municipal*, núm. 5 (maig-juny). Ajuntament de Torredembarra i informacions facilitades per Josep Gual Gallofré.

⁴ Entrevista a Araceli Páez Valls, 24-4-2009.

⁵ *La Justícia Social*, 12-8-1933.

⁶ SUÑÉ MORALES, Jordi (2005). *Miquel Mestre Avinyó i el cooperativisme a Torredembarra (1895-2004)*. Patronat Municipal de Cultura de Torredembarra.

ques, que li causaren diverses contusions al cap i a l'espina.⁷ Els crits de la seva esposa per demanar auxili van alertar el torrenc Jaume Rimbau Mercadé, *Peig*, i el seu fill, Jaume Rimbau Roig, que sembla que es trobaven a prop i ràpidament es feren a la mar amb un gussí. Malgrat els esforços emprats per tots dos, tot va ser en va, ja que, un cop varen poder arribar a on es trobava Campalans, van poder veure com el seu cos, segons ens relatava Emili Mercadé, “era una joguina a mercè de les encrespades ones que el rebatien contínuament contra les roques”.⁸ Malgrat practicar-li, fins i tot, la respiració artificial, no van poder fer res per salvar-li la vida. Els forts impactes contra les roques li provocaren la mort, tal com va demostrar l'autòpsia realitzada posteriorment.

LES MOSTRES DE CONDOL

La mala notícia s'escampà ràpidament i fou comunicada a la USC de Barcelona a les tres de la tarda pel torrenc Joaquim Torrens-Ibern, que també estava estiuejant a la Vila. El vicepresident de la USC ho va fer saber al governador general de Catalunya i a l'Ajuntament de Barcelona es col·locaren les banderes nacionals i de Catalunya a mig pal.⁹

El cos sense vida fou traslladat ràpidament a l'Hospital Pere Badia, on, al llarg de la tarda, rebé la visita de veïns i curiosos.¹⁰ Segons *La Justícia Social*, setmanari socialista, en “un moviment espontani, tots els obrers del poble, del camp, del taller i de la mar deixaren la feina”. Al vespre va arribar l'alcalde de Barcelona, Sr. Aiguadé. També ho va fer el governador civil de Tarragona, el Sr. Freixes, i delegacions de la USC de Tarragona i Reus. L'endemà a les vuit del matí s'organitzà una comitiva des de Barcelona per anar a Torredembarra formada per membres de la USC, la UGT, l'Escola del Treball, etc. Entre les personalitats, cal destacar Comorera, Fronjosà i diversos diputats.¹¹ Abans d'emportar-se el fèretre cap a Barcelona, el governador civil va adreçar unes paraules “davant del poble en pes de Torredembarra” per elogiar la figura de Campalans. El fèretre es va traslladar a la capital catalana i es va exposar a l'Escola del Treball, on rebé l'adéu definitiu de centenars de visitants. Finalment, l'enterrament va tenir lloc el dia 11. L'acte fou multitudinari i hi assistiren moltes personalitats del moment, entre les quals el president de la Generalitat, Sr. Francesc

⁷ *L'Opinió*, 10-9-1933.

⁸ MERCADÉ JOSÉ, Emili (1984). “Era un personatge, Campalans”, *Recull de Treballs-2*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas.

⁹ *Las Noticias*, 10-9-1933.

¹⁰ Entrevista a Rosa Martí Gras, *Roseta Plats i Olles*, 26-2-2008.

¹¹ *La Justícia Social*, 16-9-1933.

Macià; el president del Parlament, Sr. Casanoves; consellers, el governador general, el rector de la Universitat, diputats, representants de la Unió de Rabassaires i d'Acció Republicana de Catalunya, representants dels Ajuntaments de Barcelona, Torredembarra i un llarguíssim etcètera. A les quatre de la tarda s'inicià la comitiva —encapçalada per una secció de la Guàrdia Municipal a cavall i escortada pels mateixos membres de la Joventut Socialista de Catalunya— fins al cementiri Nou, on fou definitivament enterrat.¹² Durant l'acte, Serra i Moret va llegir un discurs —que posteriorment es publicà a la premsa— en què elogiava la figura de Campalans. Serra s'acomiadava dient:

Germans i amics: Només una sola cosa s'ha dit cent vegades, però mai com ara: “Siguem dignes d'ell!”. I vulguem que Catalunya sigui el que ell volia que fos: una joia de la humanitat i amb uns braços que s'eixampessin per a estrènyer tots els pobles del món. Ell seguia el seu camí, sempre tan noble, tan digne, i cal que nosaltres el seguim igualment, i que fem promesa davant d'ell que tots el seguirem, guiats per la seva memòria.¹³

El diari *L'Opinió* va publicar diferents cartes que elogiaven la figura de Campalans, entre les quals destaquen els escrits de Manuel Serra i Moret, Ció Casanova i E. Saleta i Llorenç. L'Ajuntament de Torredembarra també va mostrar el seu condol en el ple municipal del 16 de setembre.¹⁴

ELS HOMENATGES

Després de la mort de Campalans, Torredembarra ha retut diversos homenatges a aquest personatge. El primer va ser l'any 1935, el 8 de setembre, i va ser organitzat per l'Institut Polytechnicum de Barcelona, entitat que Campalans havia fundat i havia presidit. L'acte va comptar amb la presència dels exconsellers de la Generalitat Josep Tarradellas i Manuel Serra i Moret. Cal destacar la nombrosa representació barcelonina arribada a la Vila amb un tren especial que sumava prop de tres-centes persones. De Torredembarra no hi van faltar representants dels diferents centres polítics (Unió Socialista, Centre Republicà Federal i Esquerra Republicana) i una multitud de veïns i veïnes que no es va voler perdre l'esdeveniment. En total, segons la premsa, van assistir-hi un miler de persones. Curiosament, aquest acte necrològic va tenir un ampli ressò en els mitjans de comunicació de l'època —*La Vanguardia*, *Diari de Tarragona*—.

¹² *L'Opinió*, 12-9-1933.

¹³ *L'Opinió*, 14-9-1933.

¹⁴ Llibre d'actes, 16-9-1933, AMTO.

Homenatge del 8 de setembre del 1935. Imatges cedides per M. Teresa Ciuró Guasch, de cal Xeveia

L'homenatge va tenir lloc sobre el roquer, just on va trobar la mort Rafael Campalans. El diputat a Corts Manuel Serra i Moret va pronunciar un discurs en què enaltia les virtuts personals de Campalans i el proposava com un model a seguir “per a tots aquells que es diguin bons catalanistes”.¹⁵ Seguidament es va llençar a la mar una multitud de rams de flors que havien portat diferents noies del poble i alguns representants de l'Ateneu Polytechnicum. Al mateix temps, es va cantar *La Internacional*, amb una lletra escrita en vida pel mateix Campalans. L'acte finalitzà amb un reconeixement a Jaume Rimbau i el seu fill per haver intentat salvar la vida a Campalans. Cal dir que el mateix president Macià en persona els havia rebut al Palau de la Generalitat per agrair els esforços emprats per tots dos per intentar salvar-lo. Finalment, cap a les dotze del migdia, els representats de l'Ateneu Polytechnicum emprengueren el camí de retorn a Barcelona. Foren acompanyats a l'estació per una representació dels diferents centres polítics de la Vila abans esmentats.

Un any després, el regidor Pau Ciuró Casasús, *Xeveia*, en representació de tot l'Ajuntament, va assistir a un homenatge a Campalans fet a Barcelona.

Finalment, se li va fer un homenatge el 1983, amb motiu del 50è aniversari de la seva mort. En aquella ocasió, van ser el Centre d'Estudis Sinibald de Mas, la Fundació Rafael Campalans i l'Ajuntament els encarregats d'organitzar l'homenatge, que va incloure una conferència de l'historiador Isidre Molas a Baix a Mar.

Anys després, quan es va inaugurar el Port Esportiu just en el lloc on havia mort Campalans, el llavors president de la Generalitat de Catalunya Jordi Pujol va recordar la figura de l'historic polític català. De la mateixa manera, l'any 2002 Joan Rigol, president del Parlament català en aquells moments, i Juan María Atutxa, president del Parlament basc, van recordar Campalans a l'entrega de guardons dels Premis Torredembarra.¹⁶

Actualment, la Torre té un carrer dedicat a aquest personatge que va des de la Casona del Carme fins al passeig Mediterrani.

Setanta-cinc anys després de la seva mort, amb aquest article volem retre el nostre petit homenatge a aquest “aristòcrata de l'única aristocràcia tolerable, la de la intel·ligència”.¹⁷

¹⁵ *Diari de Tarragona*, 10-9-1935.

¹⁶ BOTELLA SANSOLÍ, Josep (2002). “Resposta reivindicant el nom d'un carrer de la Vila”, *El Mònic* (desembre).

¹⁷ “Rafael Campalans, el seu exemple i el seu mestratge”, *El Treball*, 9-9-1938.